

DE GRENS VAN HET VUUR

R.G. DROST

DE GRENS
VAN HET VUUR

*Een literaire roman over kijken, zwijgen en verdwijnen
aan de Romeinse grens*

Auteur: R.G. Drost

Omslagontwerp: R.G. Drost, gerealiseerd met behulp van AI-generatieve technologie.

© 2026, R.G. Drost

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur/uitgever.

Dit is een werk van fictie. Namen, personages, plaatsen en gebeurtenissen zijn voortgekomen uit de verbeelding van de auteur of worden fictief gebruikt. Elke gelijkenis met bestaande personen, levend of overleden, of werkelijke gebeurtenissen berust op louter toeval.

ISBN: 978 94 03876 46 7

NUR: 342

Jaar van uitgave: 2026

Uitgegeven via: Bookmundo

INHOUD

I	DE MIST BOVEN DE RIVIER	7
II	DE EED DIE BLIJFT	20
III	DE BUITENSTAANDER	34
IV	DE NAAM VAN DE VRIEND	48
V	TEKENS ZONDER STEM	62
VI	HET BEVEL	72
VII	SPOREN IN DE MODDER	87
VIII	DE ANDERE KANT VAN DE RIVIER	97
IX	WAT ROME ACHTERLAAT	108
X	DE STEM VAN CIVILIS	117
XI	HET HEILIGE WOUD	131
XII	DE DODEN GAAN VOORUIT	142
XIII	DE JAGER WORDT GEJAAGD	152
XIV	WARMTE ONDER AS	164
XV	DE RIVIER ZONDER BRUG	174
XVI	HET DORP DAT BESCHERMT	189
XVII	GESPREKKEN ZONDER GETUIGEN	203
XVIII	DE KAARTEN	217

XIX	DE STAD DIE BRANDT'	232
XX	WAT BRANDT EN BLIJFT'	245
XXI	WAT TERUGKEERT'	258
XXII	DE NAAM DIE ONTBREEKT'	267
XXIII	WAT NIET GESCHREVEN WORDT'	278
	EPILOOG	293
	NAWOORD	296
	GLOSSARIUM	299
	OVER DE AUTEUR	307

I

DE MIST BOVEN DE RIVIER

De kou zat al in de grond toen Quintus wakker werd. Niet scherp, niet bijtend, maar hardnekkig — alsof ze niet meer van plan was te vertrekken. Hij bleef nog even liggen, luisterde naar het kamp voordat het kamp geluid werd. Geen hoorns. Geen geroep.

Alleen het kraken van hout, het zachte schuiven van voeten over aarde, iemand die hoestte in een aangrenzende ruimte.

Hij ademde diep in. De lucht rook naar nat gras, oude as en leer dat te lang vochtig was gebleven.

Quintus kwam overeind, trok de grove wol van zijn *tunica* recht en gleed met zijn vingers langs de rand van zijn leren *cingulum*. De zware soldatengordel, beslagen met koude metalen plaatjes, was een gewicht dat hij niet meer voelde maar wel onmiddellijk zou missen; het was een automatisme dat hem geruststelde. Alles zat waar het hoorde.

Buiten was het licht nog grijs, zonder richting. De mist had zich niet opgetild, maar verzameld — dikker bij de rivier, dunner op het plateau. Alsof de wereld daar beneden zwaarder woog.

Hij stapte naar buiten.

Het Kops Plateau lag stil voor hem. Geen massieve stenen muren of kantelen zoals bij de *legioenen* verderop, maar de verfijnde architectuur van een ruitersfort. Alleen gebouwen die meer leken op een

bestuurderswijk dan op een legerplaats. Hout en steen, met zorgvuldige hand aangelegd.

Quintus keek naar de contouren van het *praetorium*; de woning van de commandant was zo groot dat het in Rome niet zou misstaan. Te zorgvuldig, soms. Alsof Rome hier liever dacht dan vocht.

Onder zijn *calcei* voelde hij het grind koud en licht vochtig. In tegenstelling tot de open, gespijkerde sandalen van de gewone soldaat, de *miles*, omsloot het soepele leer van zijn laarzen zijn voeten volledig — een noodzaak voor de lange uren in het zadel en de tochten door het dichte struikgewas langs de rivier.

Iemand had het grind 's nachts aangevuld; hij zag nog de onregelmatige sporen van een kar.

De geur van natte aarde mengde zich met de vertrouwde, zware lucht van de nabijgelegen stallen — de geur van paarden en leder die altijd boven dit plateau hing.

Een paar Bataafse hulptroepen, de *auxiliaires*, liepen verderop langs de rand van het plateau, twee mannen, zwijgend. Ze droegen Romeinse helmen, maar hun passen verrieden een ander ritme. Niet de strakke maat van een legioen, maar iets vloeienders. Thuis.

Een van hen keek op, ving Quintus' blik. Geen groet, maar ook geen ontwijken. Alleen erkenning.

Quintus knikte kort. Het antwoord kwam direct, even kort. Zo ging dat hier.

Hij liep verder, richting de rand waar het plateau afliep naar de rivier. Daar werd de mist dikker. Hij voelde haar op zijn wangen, koud en vochtig, alsof het water al aan hem trok. In de officiële rapporten van de prefectuur heette de stroom de Vahalis, een beschaafde, Latijnse naam die paste bij de strakke lijnen op de kaarten van Germania.

Maar voor de mannen hier, en zelfs in de gedachten van Quintus, was het de Wahal. Een naam die klonk als het geluid van het water zelf: diep, onvoorspelbaar en oud.

De Wahal was breed vandaag. Breder dan gisteren. Of misschien leek dat zo omdat haar oevers verdwenen waren in het grijs.

Quintus bleef staan. Hij had hier al vaak gestaan. In de loop van de jaren was dit een vaste plek geworden, een plaats waar hij dacht zonder te denken. Waar hij keek zonder te zoeken. Germania had hem geleerd dat wachten een vaardigheid was. Dat stilte niet leeg hoefde te zijn.

Achter hem klonk een stem. “Je staat hier weer.”

Quintus draaide zich half om.

Cato — een *librarius*, mager, altijd met inktvlekken aan zijn vingers — kwam naast hem staan. Zijn *sagum* was van een lichte, bijna bleke wol, die scherp afstak tegen de grauwe mist van het plateau. Het was de kleur van iemand die binnen werkte, beschermd door de stenen muren van het hoofdkwartier, *de principia*. Maar toen de schrijver zijn hand opstak om zijn mantel dichtertoe te trekken, zag Quintus de onvermijdelijke zwarte vegen bij zijn polsen — de inktvlekken die verraadden dat hij zijn dagen sleet met het krassen van namen op wastabletten.

“De mist blijft,” zei Cato.

“De rivier ook,” antwoordde Quintus.

Cato snoof zacht. “Niet alles blijft.”

Ze zwegen even. Dat was geen ongemak. Het was hoe gesprekken hier begonnen en eindigden.

“Er is nieuws,” zei Cato uiteindelijk. “Of iets wat daarop lijkt.”

Quintus keek niet meteen op. “Van wie?”

Cato haalde zijn schouders op. “Van niemand die hier is.”

Dat zei genoeg.

“Er gaan stemmen over Vitellius. Dat de legioenen van de Rhenus hem steunen,” vervolgde Cato. “Dat ze vertrekken.”

“Vertrekken waarheen?” vroeg Quintus.

“Zuidwaarts. Italia.”

Quintus voelde geen schok. Alleen bevestiging. “En Rome?”

Cato lachte kort, zonder humor. “Rome is een naam, geen plaats, zeggen ze nu.”

Quintus knikte. Dat klonk als iets wat Jullus had kunnen zeggen.

“Je vriend zou hier iets van vinden,” zei Cato, alsof hij zijn gedachten las.

“Dat doet hij altijd,” zei Quintus.

Cato keek hem onderzoekend aan, alsof hij meer wilde vragen, maar besloot het niet te doen. Hij trok zijn mantel recht en liep terug richting de gebouwen.

Quintus keerde zich weer naar de rivier. De mist leek iets op te trekken, maar hij wist beter. Ze verplaatste zich alleen.

Hij dacht aan Jullus. Aan hoe zij hier hadden gestaan, maanden geleden, schouder aan schouder. Jullus had toen gewezen naar de

overkant en gezegd dat Rome hier niet begon of eindigde. Dat het slechts een laag was, dun als rijp. Hij had dat gedaan in het Latijn dat hij altijd net iets te langzaam sprak, alsof hij elke klank eerst proefde. Quintus had geluisterd, zoals hij altijd deed, maar hij had het toen niet gevoeld zoals nu.

Nu was Jullus weg. Niet verdwenen, niet verloren — gewoon niet hier. Zijn afwezigheid had gewicht gekregen. Alsof iemand een steunbalk had weggenomen zonder dat het dak meteen instortte.

Quintus liep terug het plateau op. Het kamp was wakkerder nu.

Een Bataafse ruiter leidde zijn paard langs de stallen; het dier dampte in de koude lucht. Verderop werd brood gebroken. De geur trok laag over de grond. Iemand lachte, te hard, alsof hij de stilte wilde breken voordat ze iets anders brak.

Binnen in het hoofdkwartier was het warmer. De geur van bijenwas en cederolie hing zwaar. Op een tafel lagen berichten, verzegeld.

Quintus herkende de handschriften niet. Hij herkende het wachten wel.

De *prefect* stond bij het raam, zijn handen op zijn rug gevouwen. Hij keek niet op toen Quintus binnenkwam. “Ze zeggen dat we ons moeten voorbereiden,” zei hij uiteindelijk.

“Waarop?” vroeg Quintus.

De man draaide zich om. Zijn ogen waren rood van slaapgebrek. “Dat is precies het probleem.”

Quintus knikte. Hij stelde geen verdere vragen. Hij had geleerd dat sommige antwoorden pas betekenis kregen wanneer ze te laat kwamen. Hij liep weer naar buiten. De mist trok zich langzaam terug richting de rivier, maar liet alles nat achter. Zijn calcei maakten zachte geluiden op de grond. Hij voelde zich niet onrustig. Niet bang. Alleen scherp.

Dit was geen stilte vóór een bevel. Dit was stilte waarin beslissingen vielen — elders, door mannen die hij nooit zou zien. En hier, op deze rand van het rijk, bleef hij staan. Niet omdat hij moest. Maar omdat blijven tot nu toe altijd genoeg was geweest.

Tegen de tijd dat de zon zich liet vermoeden — niet zien, slechts voelen als een zwakke helderheid achter het wolkendek — was het plateau volledig wakker.

Quintus liep langzaam langs de rand van het kamp. Niet patrouillerend, niet doelgericht. Gewoon gaand. Hij kende deze uren. De tijd tussen het eerste bewegen en het eerste bevel. Het uur waarin soldaten zichzelf bezighielden om niet te hoeven nadenken.

Bij de stallen werd een paard geborsteld. De Bataaf die het deed, een brede man met een litteken langs zijn kaak, werkte zwijgend. Elke streek van de borstel was zorgvuldig, bijna teder. Het dier blies damp uit zijn neus en verplaatste zijn gewicht, ongeduldig maar vertrouwd.

Quintus bleef even staan.

“Hij voelt de rivier,” zei de man zonder op te kijken.

“Doen paarden dat?” vroeg Quintus.

“Ze voelen verandering,” antwoordde de Bataaf. “Meer dan mensen.”

Quintus knikte. Hij wist niet of dat waar was, maar hij wist dat het klonk als iets dat hier gezegd werd omdat het hier klopte.

Hij liep verder.

Bij een van de lagere gebouwen — slaapvertrekken voor librarii en koeriers — zat een groep mannen rond een houten tafel. Brood, kaas, een kruik met zure wijn. Het gesprek stokte even toen Quintus naderde, niet uit wantrouwen maar uit gewoonte. Hij kende de meesten van gezicht, sommigen bij naam.

“Heb je gehoord?” vroeg een jonge soldaat, nauwelijks ouder dan twintig, zijn stem nog niet gewend aan stilte.

“Dat hangt ervan af,” zei Quintus. “Waarvan?”

“Dat er in Colonia al voorbereidingen worden getroffen. Dat officieren hun spullen laten inpakken.”

“Voor inspectie?” vroeg iemand anders.

De jonge soldaat schudde zijn hoofd. “Voor vertrek.”

Het woord bleef even hangen, alsof niemand het durfde oppakken.

“Dat zeggen ze al maanden,” zei een oudere man, zijn baard grijs van stof en leeftijd. “Altijd vertrekken ze. En altijd blijven we.”

Quintus nam een stuk brood aan dat hem werd aangereikt. Hij proefde nauwelijks wat hij at. Zijn gedachten bleven bij het woord. Vertrek. Niet als bevel. Nog niet. Maar als verlangen.

Hij liet de groep achter zich en liep richting het hoofdkwartier. Onderweg passeerde hij twee Bataven die met elkaar spraken in hun eigen taal. Hij verstond flarden, genoeg om te weten dat het niet over Rome

ging. Het ging over land, over waterstanden, over iets wat verplaatst moest worden vóór de winter.

Binnen was het drukker dan die ochtend. Librarii liepen af en aan, bundels wastabletten onder de arm. De lucht was warm, muf.

Quintus bleef bij de ingang staan, luisterde. Namen vielen. Plaatsen. Geruchten verpakt als rapporten. Hij zag Lucius, een *decurio* die hij al jaren kende. Niet hoog in rang, maar vast. Iemand die bleef zitten wanneer anderen opstonden.

Lucius wenkte hem. “Je loopt veel vandaag,” zei hij.

“Het kamp beweegt,” antwoordde Quintus.

Lucius keek hem scherp aan. “Dat is precies wat me zorgen baart.” Hij boog zich iets naar hem toe. “Er zijn berichten uit het zuiden. Niet bevestigd. Maar er wordt gesproken over steun. Over legioenen die hun eed hebben verlegd.”

“En hier?” vroeg Quintus.

Lucius haalde zijn schouders op. “Hier wachten we.”

“Op wat?”

“Op iemand die durft te zeggen wat iedereen al denkt.”

Quintus zei niets. Hij keek naar de kaarten op de tafel achter Lucius.

De rivier de Rhenus was daarop een strakke, geduldige lijn van inkt — de noordelijke grens van de wereld, bevroren op het perkament. Maar in zijn hoofd hoorde hij het veel luidere geweld van de Wahal, de zuidelijke tak die het eiland van de Bataven lossneed van het Rijk. Op de rollen in het archief werd het land tussen de stromen *Insula Batavorum* genoemd, een overzichtelijk eiland op papier, maar Quintus wist dat de werkelijkheid zich niet liet vangen in letters. Voor Rome was de Rhenus de grens, een administratieve zekerheid. Voor Quintus was de ruimte tussen de twee rivieren een doolhof van water geworden waar geen kaart raad mee wist. De grens was een lijn op tafel, geen werkelijkheid in de modder.

“Waar is Jullus?” vroeg Lucius plots.

De vraag kwam onverwacht, maar Quintus’ antwoord niet. “Niet hier.”

“Dat is hij al een tijdje niet,” zei Lucius.

“Hij had zaken,” zei Quintus.

Lucius keek hem lang aan. “Iedereen heeft zaken.”

Quintus verliet het gebouw voordat het gesprek verder kon gaan. Buiten was de lucht iets opgeklaard. Niet helder, maar opener. De mist trok zich terug richting de rivier, alsof ze haar werk had gedaan.

Aan de rand van het plateau stond een kleine groep Bataafse mannen rond een vuur. Ze spraken zacht, maar hun houding was alert.

Quintus kende er een van, een jongen die ooit met Jullus had getraind. Hun blikken kruisten elkaar.

“Hij komt terug,” zei de jongen plots, alsof hij een belofte uitsprak.

Quintus antwoordde niet. Hij keek naar de rook boven het vuur, alsof die belangrijker was dan de woorden.

De middag kroop voorbij. Taken werden uitgevoerd omdat ze altijd zo werden uitgevoerd. Wachtrondes. Controle van voorraden. Kleine herstellingen. Niemand gaf nieuwe bevelen. Niemand vroeg erom.

Quintus zat later op een lage houten bank, zijn rug tegen de muur van een gebouw dat ooit voor comfort was gebouwd, niet voor verdediging. Hij voelde de warmte van de steen door zijn tunica heen. Zijn ogen volgden het kamp, de bewegingen, de stiltes ertussen. Hij dacht aan hoe lang hij hier al was. Jaren. Lang genoeg om het landschap te kennen zonder het ooit volledig te vertrouwen. Lang genoeg om te weten dat Rome hier dun was. Niet zwak, maar uitgerekt.

Tegen de avond kwam er een koerier binnen. Modder tot aan zijn knieën, zijn paard uitgeput. Hij sprak met de officieren, snel, laag.

Quintus zag hoe hoofden bij elkaar kwamen. Hoe handen zich spannen.

Er kwam geen bevel. Maar iets was veranderd. De stilte had nu richting gekregen.

Quintus stond op. Hij liep opnieuw naar de rand van het plateau.

De rivier lag er rustiger bij dan die ochtend. Te rustig.

Aan de overkant zag hij rook, dun, ver weg. Huishoudelijk. Niet alarmerend.

Toch bleef hij kijken.

Jullus had ooit gezegd dat stilte nooit leeg was. Dat zij alleen sprak in een taal die niet iedereen wilde horen.

Quintus luisterde. Niet omdat hij wist wat er zou komen. Maar omdat hij wist dat niets blijven kon zoals het was.

De avond viel zonder aankondiging. Het licht verdween niet plotseling, maar trok zich langzaam terug, alsof het zijn aanwezigheid hier niet langer nodig vond. De wolken bleven laag hangen en kleurden dof grijs.

In het kamp werden fakkels ontstoken, één voor één, niet ceremonieel maar functioneel. Hun vlammen flakkerden nerveus in de vochtige lucht.

Quintus stond bij de rand van het plateau en keek toe hoe de dag plaatsmaakte voor iets anders. Hij voelde het in zijn benen, in zijn schouders. De lichte spanning die hij niet los kon schudden, hoe vaak hij ook van houding veranderde.

Achter hem klonk het zachte geluid van metaal op metaal. Iemand maakte zijn helm schoon.

Verderop werd een mantel uitgeslagen, stof en vocht tegelijk. De dagelijkse rituelen gingen door, maar ze hadden hun vanzelfsprekendheid verloren.

Hij liep terug het kamp in.

Bij de eetruimte was het stiller dan anders. Geen gezang, geen grove grappen. Mannen zaten in kleine groepjes, aten traag.

Quintus nam plaats aan de rand van een tafel, kreeg een kom aange-reikt zonder dat iemand iets zei. Het eten was warm, maar smaakloos. Hij at toch.

“Ze zeggen dat het morgen kan gebeuren.” De stem kwam van rechts. Publius, een miles die hier al langer zat dan hij toegaf. Zijn ogen bleven op zijn kom gericht.

“Wat?” vroeg Quintus.

Publius haalde zijn schouders op. “Dat ze vertrekken. Dat er uiteindelijk een bevel komt.”

“Wie zijn ‘ze?’” vroeg iemand anders.

“De officieren. De goden. Rome.” Publius keek op. “Kies er een.” Niemand lachte.

“En wij?” vroeg een jongere soldaat.

Publius blies lucht uit. “Wij doen wat we altijd doen.”

Quintus zei niets. Hij luisterde naar de geluiden van eten, naar het schrapen van hout, naar het zachte knetteren van het vuur. Hij voelde hoe woorden hier zwaarder wogen dan elders. Hoe elke zin iets kon losmaken wat niemand meer kon terugduwen.

Na het eten liep hij alleen weg. Niet omdat hij zich wilde afzonderen, maar omdat hij nergens anders behoefde te zijn.

De nacht had zich nu volledig over het plateau gelegd. De fakkels wierpen lange schaduwen die de gebouwen vervormden. Wat overdag ordelijk was, leek nu onvast. Alsof alles een andere vorm aannam zodra het niet meer bekeken werd.

Quintus liep richting een kleiner gebouw aan de rand van het kamp. Een plek waar hij en Jullus vaker hadden gezeten wanneer ze nachtdienst hadden. Niet officieel. Gewoon omdat het er stiller was.

Hij ging op de lage stenen rand zitten en liet zijn benen bungelen. De kou trok door de steen heen zijn lichaam in. Hij verwelkomde het. Het hield hem scherp. Hij dacht aan Jullus zoals hij was geweest toen ze elkaar leerden kennen. Niet als Bataaf of Romein, maar als soldaat. Iemand die sneller lachte dan de rest, maar ook sneller zweeg. Jullus had altijd geweten wanneer iets niet gezegd moest worden. Quintus had dat van hem geleerd.

Vanuit het kamp klonk geroep. Niet luid, maar dringend. Een officier riep namen. De woorden waren te ver weg om te verstaan, maar de toon was nieuw. Geen routine.

Quintus bleef zitten. Hij hoorde voetstappen achter zich. Langzaam, aarzelend. Hij draaide zich niet om.

“Je zit hier,” zei een stem.

“Blijkbaar,” antwoordde Quintus.

Lucius kwam naast hem staan, keek uit over de duisternis. “Ze hebben berichten bevestigd.”

“Welke berichten?” vroeg Quintus.

Lucius zuchtte. “Vitellius. De legioenen. Ze zijn onderweg. Niet hierheen. Zuidwaarts.”

Quintus knikte. “Wanneer?”

“Binnen dagen. Misschien morgen.”

“En hier?”

Lucius zweeg even. “Hier blijft achter wat achter kan blijven.”

Quintus voelde iets in zijn borst, geen pijn, geen angst. Alleen gewicht. “De Bataven?” vroeg hij.

Lucius keek hem scherp aan. “Zij merken alles.”

Quintus dacht aan de mannen bij het vuur, aan de gesprekken die hij niet verstond maar wel herkende. Aan de manier waarop blikken langer bleven hangen. “En Jullus?” vroeg hij, zonder op te kijken.

Lucius’ antwoord kwam langzaam. “Ik denk niet dat hij terugkomt om afscheid te nemen.”

Dat was geen beschuldiging. Het was een constatering.

Quintus stond op. Zijn benen voelden zwaar, maar betrouwbaar. “Dan weet hij wat hij doet.”

Lucius knikte. “Dat is wat me zorgen baart.”

Ze liepen samen terug naar het kamp. De fakkels brandden lager nu. De nacht was dichterbij gekomen. Quintus voelde hoe iets zich had vastgezet, diep in hem. Niet een besluit. Nog niet. Maar een richting.

Bij zijn slaapplaats bleef hij staan. Hij keek nog één keer naar de rivier, die hij nauwelijks kon zien, maar wel kon horen. Ze klonk anders dan die ochtend. Rustiger. Alsof ze wist wat er kwam.

Quintus ging liggen, zijn mantel strak om zich heen getrokken. Hij sloot zijn ogen, maar sliep niet meteen.

In de duisternis dacht hij aan een wereld waarin Rome hier dunner zou zijn. Waar stilte niet langer werd bewaakt. Waar trouw geen automatisme meer was, maar een keuze.

Hij wist niet wat hij zou doen wanneer het bevel kwam.

Hij wist alleen dat de nacht die volgde, niet zomaar voorbij zou gaan.

En ergens, aan de andere kant van de rivier — of dichterbij dan hij wilde toegeven — wist hij dat Jullus ook wakker lag.

De ochtend kwam niet met licht, maar met beweging.

Quintus merkte het nog voordat hij zijn ogen opende. Niet één geluid, maar vele kleine veranderingen: stemmen die korter klonken, voetstappen die doelgerichter waren, het schuren van leer dat niet bij routine hoorde.

De mist hing nog steeds laag, dikker zelfs dan de dag ervoor, maar het kamp was wakker op een manier die hij herkende. Niet als een gewone dag. Als een dag waarop iets wordt afgemaakt.

Hij kwam overeind en sloeg zijn mantel om. De zware wol was donkergrijs, de kleur van de rotsen en de vroege schemering — een kleur die hem bijna onzichtbaar maakte wanneer hij te paard door de bossen aan de overkant reed. Zijn adem stond wit in de lucht.

Het vuur bij de centrale plaats was opnieuw aangestoken; de vlammen brandden feller dan nodig was. Mannen verzamelden zich in losse formaties, alsof niemand wist waar hij hoorde te staan, maar iedereen wist dat hij gezien moest worden.

Quintus liep mee, zonder zich te haasten.

De prefect stond al klaar, zijn rode mantel stak als een bloedvlek af tegen de witte mist. Hij stond niet op het *tribunal*, maar ervoor. Dat alleen al was een teken. Zijn helm lag onder zijn arm, zijn hoofd ontbloot.

Achter hem stonden twee librarii, hun wastabletten strak tegen de borst gedrukt.

Geen ceremonie, dacht Quintus. Geen eer.

De stemmen stierven weg toen de prefect zijn hand hief. “Soldaten,” begon hij.

Geen rang, geen eenheid. Gewoon dat ene woord.

“Het bevel is gekomen.”

Niemand bewoog.

“De situatie in Rome vereist de onmiddellijke verplaatsing van onze strijdkrachten. De legioenen aan de Rhenus zullen zich voegen bij de troepen van Vitellius.”

Een rimpeling ging door de menigte. Geen verrassing — dit gerucht had al dagen rondgewaard — maar nu het werd uitgesproken, klonk het zwaarder.

“Binnen twee dagen,” vervolgde de prefect, “vertrekt het grootste deel van de aanwezige eenheden. De route is vastgesteld. De bevelhebbers zijn ingelicht.”

Quintus keek om zich heen. Hij zag hoe mannen elkaar aankeken, hoe sommigen hun kaken spanden, hoe anderen hun blik lieten zakken. Hij zag opluchting bij enkelen. Eindelijk beweging. Eindelijk Rome weer dichterbij. En hij zag angst. Niet voor de strijd in Italia, maar voor wat hier zou achterblijven.

“Niet iedereen gaat,” zei de prefect.

De stilte werd dichter.

“Een beperkte bezetting blijft achter om orde en toezicht te handhaven. Administratie. Observatie. Verbindingen met de lokale bondgenoten.”

Bondgenoten. Het woord bleef even hangen.

Quintus voelde hoe iets zich in hem aanspande. Niet omdat hij hoopte te vertrekken — die hoop had hij nooit echt gehad — maar omdat hij wist wat dit betekende.

“De namen worden straks bekendgemaakt,” besloot de prefect. “Tot die tijd blijft iedereen beschikbaar.” Hij draaide zich om. Het bevel was uitgesproken.

De schrijvers volgden hem.

Geen saluut. Geen afsluiting.

Het kamp viel uiteen in stemmen.

Quintus bleef staan waar hij stond. Hij voelde hoe zijn ademhaling zich vanzelf herstelde, zoals altijd wanneer de buitenwereld onrustig werd. Discipline was geen keuze voor hem. Het was een mechanisme.

Lucius vond hem snel. “Je wist dit,” zei hij zacht.

“Ik wist dat het kon gebeuren,” antwoordde Quintus.

Lucius keek hem aan. “En nu?”

Quintus haalde zijn schouders op. “Nu wachten we tot ze onze namen noemen.”

Lucius lachte kort. “Ze hoeven die van jou niet eens op te schrijven.”

Quintus zei niets. Hij wist dat Lucius gelijk had.

Later die ochtend werd de lijst voorgelezen. Niet plechtig, maar haastig, alsof zelfs de woorden wilden vertrekken. Namen van mannen die hun spullen mochten pakken, hun wapens scherpen, hun lot opnieuw aan Rome verbinden.

Quintus hoorde zijn naam niet. Hij had het ook niet verwacht.

Toen de lijst eindigde, bleef er een kleine groep achter. Mannen die elkaar niet aankeken. Mannen die niet vroegen waarom.

De prefect kwam terug, deze keer zonder schrijvers.

“Jullie blijven,” zei hij. “Tot nader bevel.”

Geen uitleg. Geen belofte.

“De grens moet worden bewaakt. De rust moet worden behouden.”

Quintus voelde de ironie, maar hij slikte haar in.

De rest van de dag was vreemd leeg. Alsof het kamp al gedeeltelijk was verdwenen. Mannen pakten in, liepen af en aan. Er werd gelachen, gescholden, afscheid genomen. Anderen — de blijvers — stonden erbij als schaduwen.

Quintus hielp waar hij kon. Niet uit plicht, maar uit gewoonte. Hij hield vast aan het ritme van taken, aan kleine handelingen die de wereld overzichtelijk hielden.

Tegen de avond liep hij opnieuw naar de rand van het plateau.

De mist was opgetrokken. Voor het eerst in dagen lag de Wahal open voor hem. Breed, traag, onverschillig. Aan de overkant tekenden zich donkere vormen af: bossen, lage heuvels, land dat Rome nooit helemaal had ingelijfd.

Hij stond daar lang.

“Ze gaan echt,” zei een stem achter hem.

Quintus draaide zich om. Het was een Bataafse ruiter. Hij kende hem vaag. Ze hadden samen wacht gelopen, maanden geleden.

“Ja,” zei Quintus.

De man knikte. “Dat voelen we.”

Quintus keek hem aan. “Wat voel je nog meer?”

De ruiter aarzelde. “Dat stilte gevaarlijker is dan lawaai.”

Hij liep weg voordat Quintus iets kon zeggen.

Quintus bleef alleen achter.

De rivier weerspiegelde het laatste licht.

Hij dacht aan Jullus. Niet aan waar hij was, maar aan waar hij níet was geweest. Geen teken. Geen bericht. Geen afscheid.

Dat was geen toeval.

Die nacht pakte Quintus zijn uitrusting zorgvuldig in. Niet omdat hij zou vertrekken, maar omdat hij wist dat orde het enige was wat hij nog had.

Hij legde zijn *spatha* naast zich op de houten bank. De lange, rechte kling was vrij van bramen; hij had hem die middag zelf geslepen, een monotoon werkje dat zijn gedachten had gestild. Naast de schede legde hij zijn cingulum. De zilveren beslagstukken doofden in het schrale licht van de olielamp, hun gerinkel eindelijk verstomd.

Buiten hoorde hij het kamp langzaam leeglopen. Morgen zouden de vaandels verdwijnen. De wegen zouden vollopen met Romeinse voeten die hier niet meer zouden terugkeren.

Quintus sloot zijn ogen. Voor het eerst sinds lange tijd voelde trouw niet als een antwoord, maar als een vraag.

En ergens, diep in het land voorbij de rivier, begon iets te bewegen.

II

DE EED DIE BLIJFT

De rivier lag stil, zwijgend, alsof zij haar adem inhield. Quintus stond op de rand van het plateau en keek neer op het water, dat traag langs de oever schoof, donker en breed. De ochtend was helder, kouder dan de dagen ervoor. De mist had plaatsgemaakt voor een dunne sluier zonlicht die alles scherp maakte: elke paal, elke tent, elke man die zich klaarmaakte om te vertrekken.

Vandaag gingen ze.

Hij hoorde het kamp nog vóór hij het zag. Het ritme was anders dan normaal. Geen losse bewegingen, geen vertraagde routine. Dit was doelgericht. Definitief. Het geluid van ijzer op leer, van hout op steen. Het zachte vloeken van mannen die te vroeg waren opgestaan en te weinig hadden geslapen.

Quintus draaide zich om en liep terug het kamp in.

De vaandels stonden nog, maar ze leken al minder stevig geplant. Alsof zelfs zij wisten dat hun plaats hier tijdelijk was geworden.

Mannen stonden in groepen bijeen, sommigen zwijgend, anderen luidruchtig, bijna uitbundig. Angst had vele gezichten; opluchting was er één van.

Hij passeerde Lucius, die bezig was zijn helm vast te maken.

“Je gaat,” zei Quintus.

Lucius knikte. “Met het eerste licht.”

“Rome roept,” zei Quintus.

Lucius grijnsde scheef. “Rome schreeuwt. Dat is iets anders.”

Ze keken elkaar een moment aan. Geen afscheid. Dat hadden ze gisteren al gedaan, zonder het woord uit te spreken.

Quintus liep verder. Hij voelde hoe de leegte zich al aankondigde, nog vóór de mannen daadwerkelijk vertrokken. Barakken waarin minder stemmen klonken. Vuren die te groot waren voor het aantal mannen eromheen.

Bij de commandantswoning stond een kleine groep officieren.

Tussen hen in een man die hier niet hoorde. Zijn mantel, een *paludamentum*, was schoner, zijn houding rechter, zijn blik rusteloos. Een *legatus*, dacht Quintus. Iemand uit Rome, of uit wat daarvoor doorging.

“*Optio*,” klonk het scherp.

Quintus bleef staan. Hij herkende de stem: hoog, beheerst, licht geïrriteerd. Hij wist dat tegen hem werd gesproken. Hij draaide zich om en stapte naar voren. “Heer?”

De gezant keek hem aan alsof hij iets onaangenaams rook. “Jij bent verantwoordelijk voor de rapportage over de rivier.”

“Ja, heer.”

“De Vahalis,” zei de man, nadrukkelijk.

Quintus knikte langzaam. “De Wahal,” zei hij.

De officier trok een wenkbrauw op. “Ik bedoel de Vahalis.”

“Hier noemen ze haar Wahal,” antwoordde Quintus. Zijn stem bleef neutraal. Hij had geleerd dat neutraliteit soms het scherpste wapen was.

De man snoof. “Barbaarse klanken. In Rome gebruiken we correcte namen.”

“De rivier trekt zich daar weinig van aan, heer,” zei Quintus.

Een korte stilte viel. De andere officieren keken weg.

“Wat is de situatie?” vroeg de gezant uiteindelijk.

“Rustig,” zei Quintus. “Te rustig.”

“Geen bewegingen?”

“Geen openlijke.”

“Dus geen reden tot zorg.”

Quintus keek hem aan. “Juist stilte is reden tot zorg.”

De gezant wuifde het weg. “Dat is niet wat mijn orders zeggen.”

“Nee, heer.”

“De Vahalis blijft onder controle.”

Quintus zei niets meer. Hij wist wanneer zwijgen wijzer was.

“Je rapport,” zei de man. “Kort.”

“De Wahal draagt meer boten dan normaal,” zei Quintus. “Niet Romeins. Nachtelijke overtochten. Geen vaandels.”

“Smokkel,” zei de gezant.

“Misschien,” zei Quintus. “Of voorbereiding.”

De man haalde zijn schouders op. “Dit gebied is jullie zorg. Rome heeft andere zaken.” Hij draaide zich om en liep weg.

Quintus bleef staan. Hij keek naar de rivier in de verte. Wahal. Altijd Wahal. Ze had hier gestroomd lang voordat Rome haar een naam gaf, en ze zou dat blijven doen lang nadat Rome verder was getrokken.

Het vertrek begon kort daarna.

De eerste colonne ruiters zette zich in beweging, langzaam, alsof de aarde hen nog even wilde vasthouden. Het was geen strak ritme van marcherende voeten, maar een dichte stroom van hoeven op het grind, het nerveuze briesen van hengsten en het constante, hoge gekletter van de zilveren hangers aan het paardentuig. Stof steeg op en mengde zich met de warme geur van paardenzweet die over het plateau sloeg.

Quintus keek naar de *imaginifer*, die vooraan de colonne reed. De zware, koperen trekken van keizer Vitellius staarden gevoelloos over het plateau.

De beeltenis van de keizer glansde koud in het ochtendlicht. Het was een gezicht dat in Colonia was gekozen — ver weg van de senaat in Rome — gedragen door mannen die meer vertrouwden op zwaarden dan op wetten.

Nu dat gezicht vertrok, bleven alleen de lege nissen in het hoofdkwartier achter, als gaten in een gebit. Hij vroeg zich af hoe lang dit gezicht nog op de standaard zou blijven zitten. Hier in Germania was een keizer soms minder waard dan de wol van een soldatenmantel zodra de wind draaide.

De grond trilde licht onder duizenden hoeven en voeten. Stof steeg op en bleef hangen in de koude lucht.

Quintus stond aan de kant en keek toe. Hij zag hoe mannen omkeken, nog één keer, naar het kamp, naar de rivier, naar het land dat hen maanden, soms jaren had gedragen.

Sommigen spuugden op de grond.

Anderen maakten een teken dat meer bij thuis hoorde dan bij Rome.

Quintus keek naar de *signifer*, de vaandeldrager, die met strakke rug de poort uitreed.

De muil van een bruine beer was over zijn helm getrokken, de lege oogkassen van het dier staarden gevoelloos over de hoofden van de mannen heen. De poten van de beer hingen slap over de zilveren schubben van zijn harnas. Het zonlicht ketste fel op de zilveren schijven van het *signum*, die rinkelden bij elke stap van zijn paard. Het was alsof de eer van het Kops Plateau met hem meereed, de mist in, tot er op de centrale plek van het kamp alleen nog een lege standaard overbleef.

Wat hier achterbleef was niet langer een leger, maar een skelet ervan. Wat achterbleef, was slechts hout en steen.

Toen verdwenen de vaandels uit zicht.

Het bleef niet bij die eerste colonne ruiters. De hele ochtend en een groot deel van de middag was het plateau een kolkende rivier van ijzer, leer en stof.

Na de ruiters kwamen de zwaarbewapende soldaten van de hulp-troepen rij na rij, hun ovale schilden bedekt met leren hoezen, de *tegimentum*, tegen het vocht van de rivier. Onder de Bataven heerste een grimmige stilte; dit waren mannen die hun land verlieten voor een oorlog die niet de hunne was. Het was een eindeloze stroom van helmen die ritmisch op en neer bewogen, een bos van speren dat het zonlicht in duizenden splinters brak.

Daarna volgde de *impedimenta*, de zware legeretros. Honderden muilezels, zwaarbeladen met de tenten van de *contubernia*, kookpotten, graanzakken en reserve-uitrusting, werden door vloekende drijvers voortgejaagd. Karren met grote houten wielen piepten en knarsten onder het gewicht van de zware *ballistae* en de persoonlijke bezittingen van de officieren. Het geschreeuw van honderden mannen en het voortdurende gekletter van hoeven en zware zolen op het grind overstemden elk ander geluid.

Quintus bleef aan de kant staan, zijn rug tegen de wand van een barak, terwijl de macht van Rome aan hem voorbij trok. Hij voelde de trilling van de grond in zijn botten, een gestage hartslag van tienduizenden voeten die de aarde van het plateau aanstampen tot een harde koek. Het stof steeg op in verstikkende wolken, zo dicht dat de zon een bleke, koperen schijf werd aan de hemel. Het kroop in zijn kleren, in

zijn poriën, en liet de bittere smaak van kalk en zweet achter op zijn tong.

Uur na uur trok de macht van Rome aan Quintus voorbij, tot zijn ogen prikten van het fijne zand dat duizenden voeten uit de droge grond hadden losgestampt.

Pas nadat de zon zijn hoogste punt had bereikt, trok de achterhoede de poort uit.

Het laatste wat Quintus zag, was de enorme, goudbruine stofwolk die als een lijkwade boven de weg naar het zuiden bleef hangen.

Zelfs toen de laatste kar uit het zicht was verdwenen, bleef het stof langzaam neerdalen op de nu verlaten exercitievelden en de lege barakken, als als na een grote brand.

De stilte die daarna viel, was niet de stilte van rust. Het was de stilte van een lichaam waaruit de ziel was weggetrokken.

Het kamp viel stil op een manier die Quintus niet kende: de leegte na beweging.

Het was het soort stilte dat valt nadat een zware storm is gaan liggen. De grond van het plateau voelde warm aan, nog trillend van de tienduizenden hoeven en zware zolen die eroverheen waren gegaan, maar de lucht was doods. Geen bevelen meer. Geen gerinkel van wapens. Alleen het suizen van de wind door een openstaande deur die niemand meer had gesloten. De ruimte voelde groter, kouder.

Hij liep door de barakken. Bedden die al leeg waren. Kisten die openstonden, vergeten spullen. Een houten dobbelsteen op de grond. Iemand had die laten vallen en niet meer omgekeken.

Quintus raapte hem op en legde hem op een tafel. Orde. Altijd orde.

Buiten hoorde hij een Bataafse stem lachen. Kort, scherp.

In een van de stallen vond hij een gebroken riem van een *ephippium*, een ruitersadel. De vier lederen hoorns waren afgesleten door jarenlang gebruik. Ernaast lag een kleine, bronzen hanger in de vorm van een halve maan, losgeraakt van een paardentuig in de haast van het inpakken. Zonder de paarden voelden de stallen nu onnatuurlijk groot en tochtig aan. De warmte die honderden lichamen normaal gesproken uitstraalden, was met de colonne mee de poort uit gegaan.

Quintus liep het hoofdkwartier binnen. Het heiligdom, de *aedes*, was nu een holle ruimte. De wieroosgeur hing er nog, maar de standaarden

en de *imago* van Vitellius waren weg. Zonder de tekenen van de legioenen was het gebouw niet langer het hart van het rijk; het was slechts een verzameling koude stenen op een heuvel aan de Wahal.

Hij keek opnieuw naar de rivier.

Ze stroomde verder, onaangedaan. Ze had legioenen zien komen en gaan. Ze zou deze stilte ook overleven.

Quintus ademde diep in. Hij voelde de kou in zijn longen, de spanning in zijn schouders. Hij wist dat hij gebleven was, niet uit keuze, maar uit trouw.

En toch voelde het vandaag anders. Niet als plicht. Als wachten.

Het kamp had langzaam een andere geur gekregen, zoals leer dat te lang nat blijft. De scherpe lucht van zweet en rook was afgezwakt. Wat bleef was hout, aarde, as.

Quintus merkte het pas toen hij de kinriemen losmaakte en zijn helm afzette. Het koele metaal van de *galea* had de warmte van zijn huid vastgehouden, maar nu voelde hij de kille buitenlucht direct op zijn slapen. Hij streek met zijn hand over het gepolijste ijzer van de helmbol. Het was een type dat door de vaklieden in Gallia was geperfectioneerd: diepe wenkbrauwbeschermers die de blik vrijlieten, en brede, scharnierende wangkleppen die zijn gezicht bijna volledig omsloten.

Hij keek naar de brede nekplaat, ontworpen om een slag van een Germaanse bijl op te vangen voordat deze zijn wervels kon breken. Nu de helm in zijn handen rustte, voelde hij de leegte om zich heen scherper; alsof het kamp zelf, net als zijn hoofd, geen warmte meer vasthield.

Hij liep zijn ronde. Niet omdat iemand het van hem verlangde, maar omdat hij het altijd had gedaan. Zijn voeten vonden vanzelf de juiste paden, langs de greppel, langs de wachttorens, langs de plek waar ooit een kookvuur had gebrand. Orde zat niet in bevelen, maar in herhaling.

Bij de westelijke poort stond nog één wachtpost.

Een Bataaf, jong. Te jong.

Zijn schild leunde tegen de paal, zijn speer rustte op de grond. Hij keek op toen Quintus naderde.

“Alles rustig?” vroeg Quintus.

De jongen knikte. “Rustig,” zei hij. Hij sprak het Latijn zorgvuldig, alsof elk woord apart was aangeleerd.

“Te rustig,” zei Quintus.

De jongen glimlachte onzeker. “Dat zeggen jullie altijd.”

“Dan hebben we het vaak bij het juiste eind,” antwoordde Quintus. Hij bleef even staan. Het landschap buiten het kamp lag open en groen, met hier en daar rook van boerderijen. Geen beweging. Geen stofwolken. Geen vaandels.

Quintus liep verder. Hij hoorde zijn eigen stappen nu te luid. Elke beweging leek een echo te krijgen. Het kamp was gebouwd voor duizenden; nu huisvestte het slechts schaduwen.

Bij de opslag vond hij iets dat er niet hoorde.

Een speerpunt, nieuw geslepen, lag half verborgen onder een stapel hout. Niet Romeins. Te licht. Te elegant. Hij pakte hem op, draaide hem in het licht. Geen stempel van een keizerlijke *fabrica*, geen krabbel van een *centurio* die zijn eigendom opeiste. Anoniem staal. Koud, efficiënt en dodelijk op een manier die niet in de handboeken stond. Een geschenk, dacht hij. Of een waarschuwing.

Hij stak de speerpunt in zijn gordel en liep naar het hoofdkwartier.

Binnen was het stiller dan buiten. De muren ademden geen stemmen meer. Op de tafel lagen kaarten, half opgerold. De Wahal liep er als een donkere lijn doorheen, aangeduid als *Vahalis*.

Quintus streek met zijn vinger over het papier en voelde de kloof tussen inkt en werkelijkheid. Hij dacht aan Jullus. Aan hoe hij altijd had gelachen wanneer kaarten ter sprake kwamen. *Papier liegt*, had Jullus gezegd. *De grond niet*.

Waar was hij nu?

Quintus duwde de gedachte weg. Speculatie zonder bewijs was gevaarlijk. Hij had zichzelf dat geleerd, keer op keer.

Er klonk een geluid buiten, een beweging.

Hij liep naar buiten en zag dat de Bataafse wacht was verdwenen.

Zijn schild stond nog tegen de paal. Zijn speer lag netjes naast de poort. Te netjes.

Quintus voelde hoe zijn hand zich sloot om de speerpunt in zijn gordel. Was hij bewust vertrokken? Hij keek naar de Wahal, die in de verte glinsterde. Hij dacht aan de gezant, aan Rome, aan woorden die niets wogen. En aan de eed die hij ooit had gezworen — niet aan een plaats, niet aan een rivier, maar aan een idee.

De stilte om hem heen was geen leegte meer. Het was ademen.

En ergens, wist Quintus, werd ook naar hem gekeken.

De namiddag trok langzaam verder over het kamp heen. Schaduwen kropen langs de palissade, bleven hangen bij de wachttorens, streken neer op plekken waar eerder mannen hadden gezeten.

Quintus zat op een lage houten bank bij de smidse, zijn helm naast zich op de grond.

De smid was vertrokken met de tweede colonne. Wat achterbleef was het aambeeld, zwartgeblakerd, en een hamer die scheef tegen de rand leunde.

Hij pakte de hamer op, woog hem even in zijn hand en legde hem recht. Het metaal voelde nog warm, alsof iemand hem zojuist had losgelaten.

Een Bataafse vrouw liep langs de rand van het kamp. Ze droeg een mand met doeken en keek niet op toen ze passeerde. Haar voetstappen waren licht, bijna geluidloos op de aarde.

Quintus volgde haar met zijn blik tot ze verdween achter de barakken die nu half leeg stonden. Hij kende haar naam niet. Hij kende er hier veel niet. Namen bleven zelden hangen; gezichten des te meer.

Hij stond op en liep richting de greppel. Het water stond laag. Riet boog mee met de stroming.

Aan de overkant bewoog iets tussen de bomen, een schaduw die zich losmaakte en weer verdween.

Quintus bleef staan tot zijn ogen zich hadden aangepast. Hij zag niets meer, maar het gevoel bleef, als een hand die net van zijn schouder was gehaald.

Bij de poort trof hij Gaius, een oudere *legionair* die was achtergebleven om de voorraden te tellen. Gaius zat op een kist en maakte notities op een wasplankje. Zijn vingers waren dik, de nagels gespleten.

Hij keek op toen Quintus naderde. “Ze hebben haast gehad,” zei Gaius.

Quintus knikte. Hij keek naar de kisten achter Gaius: graan, zout, speerpunten, leer. Minder dan gisteren. Meer dan morgen. “Hoeveel blijven er?” vroeg Hij.

Gaius keek weer naar zijn plankje. “Genoeg om de poorten te sluiten. Niet genoeg om ze te openen.”

Quintus liet de woorden liggen. Hij liep door naar de toren en klom naar boven. Van hieruit zag hij de Wahal breed liggen, glanzend in het licht van de namiddag. Aan de overkant steeg rook op uit een

nederzetting. Geen rechte lijnen, geen stenen muren. Hout, leem, beweging. Hij kende de paden daar beter dan menig officier in Rome de straten rond het forum.

Hij haalde de speerpunt uit zijn gordel en legde hem op de rand van de toren. Het staal ving het licht. Hij streek er met zijn duim langs en voelde de scherpe rand. Geen versiering. Geen tekens. Iemand had dit gemaakt met een doel dat niet hoefde te worden uitgelegd.

Hij keek naar beneden op het kamp. De stallen lagen open en onbewaakt. Hij miste het geluid van de paarden nog het meest. De stilte die over de stallen was gevallen, was zwaarder dan de mist van de vorige dag. Geen gesnuif, geen gerommel in de voerbakken. Alleen het suizen van de wind door de kieren van het hout.

Beneden klonk een stem.

Quintus keek omlaag en zag de jonge Bataafse wacht terugkeren.

De jongen liep met vaste passen, zijn schild weer aan zijn arm, zijn speer recht. Hij keek omhoog en zag Quintus.

“Je was weg,” zei Quintus.

De jongen knikte. “Mijn moeder.”

Quintus zei niets. Hij keek naar de speer. Het hout was nieuw. De punt oud. Doorleefd.

“Je bleef niet lang,” zei hij.

“Lang genoeg,” antwoordde de jongen.

Quintus liet het daarbij. Hij nam de speerpunt weer op en borg hem weg. De toren kraakte zacht toen hij afdaalde.

De avond viel zonder aankondiging. De zon zakte achter de bomen en liet een koele gloed achter.

Quintus liep naar het vuur bij de barakken.

Er zaten drie mannen omheen, allen achtergebleven. Hun gezichten lichtten op in het schijnsel. Een stuk brood ging rond.

Quintus nam het aan, brak het doormidden en gaf de helft terug.

“Ze zeggen dat Vitellius dood is,” zei een van de mannen.

Quintus kauwde. Het brood was droog. “Ze zeggen veel,” antwoordde hij.

“Ze zeggen dat Vespasianus onderweg is,” zei een ander.

Quintus keek in het vuur. De vlammen likten langs het hout, vonden hun weg door spleten en barsten.

“Ze zeggen ook dat de Bataven zich verzamelen,” zei de eerste weer.

Quintus voelde de hitte op zijn gezicht. Hij dacht aan de boten op de Wahal. Aan nachtelijke overtochten. Aan handen die geen Romeinse eed hadden gezworen.

“Eet,” zei hij. “Morgen tellen we opnieuw.”

De mannen knikten. Het vuur knetterde. Iemand lachte kort om iets wat niet werd uitgelegd.

Quintus stond op toen het brood op was en liep weg. Achter hem doofde het vuur langzaam uit.

Hij bracht de nacht door in het hoofdkwartier. Niet slapend, niet wakend. Hij zat aan de tafel met de kaarten en legde stenen op de hoeken zodat ze niet oprolden. Buiten klonk af en toe een geluid: een stap, een stem, het zachte slaan van water tegen de oever.

Hij dacht aan Jullus. Aan diens manier van luisteren, hoofd iets schuin, ogen half gesloten. Jullus had altijd gewacht tot geluiden zichzelf verradden.

Tegen de ochtend stond Quintus op en liep naar buiten. De lucht was helder. De Wahal lag er anders bij dan de dag ervoor. Niet hoger, niet lager, maar gespannener, alsof ze iets meedroeg dat nog geen naam had.

Aan de rand van het kamp stond een man die hij niet kende. Zijn kleding was eenvoudig, zijn haar samengebonden. Hij keek naar de palissade, niet naar de rivier.

Quintus bleef staan tot de man zich omdraaide. “Je bent vroeg,” zei hij.

De man knikte. “Ik moest weten wie hier bleef.”

“Nu weet je het,” zei Quintus.

De man glimlachte. Het was een korte beweging. “Men zegt dat jij luistert.”

Quintus voelde hoe zijn hand rustte op zijn gordel. “Wie zegt dat?”

“De rivier,” zei de man.

Quintus keek naar de Wahal. Ze stroomde verder, onverstoorbaar. Hij dacht aan namen, aan kaarten, aan woorden die werden uitgesproken door mannen die hier nooit hadden gestaan.

“Wat wil je?” vroeg hij.

De man haalde een klein pakketje tevoorschijn en legde het op de grond tussen hen in. Hij stapte achteruit.

“Een teken,” zei hij. “Dat je hier bent.”

Quintus bukte zich en pakte het op. Binnenin het pakketje lag een ring, eenvoudig, met een ingekrast symbool dat hij herkende zonder het te benoemen. Hij keek op.

De man was al weg, opgenomen door de bomen.

Quintus bleef staan met de ring in zijn hand. Hij voelde het koude metaal, de scherpe rand van het teken — een ruw ingekraste knots, het symbool van Magusanus. Het was de god van Jullus’ volk, de beschermer van de mannen die hij broeders had genoemd, ook al stroomde hun bloed niet door zijn aderen. Het was geen Romeins zegel van een officier, maar een teken van een wereld die zich niet langer liet vangen in Latijnse rapporten.

Hij dacht aan de eed die hij ooit had uitgesproken, in een andere tijd, aan een andere rivier.

Hij sloot zijn hand, voelde de afdruk van de knots in zijn palm, en borg de ring weg.

De zon kwam verder op boven de Wahal. Licht gleed over het water en raakte het kamp. Quintus liep terug naar de poort. De jongen stond er al, rechtop, zijn blik vooruit.

“We blijven,” zei Quintus.

De jongen knikte.

De Wahal stroomde. Het kamp ademde. En ergens, wist Quintus, begon iets wat geen bevel nodig had.

Het bericht kwam tegen de avond. Niet met hoorngeschal of escorte, maar op sandalen die te licht klonken voor wat ze droegen.

Quintus hoorde ze al voordat de man zichtbaar werd: het onregelmatige ritme van iemand die niet gewend was aan Romeinse paden.

Bataafs.

Jonger dan hij had willen zien.

De bode bleef staan bij de rand van het kamp, alsof hij niet wist of hij verder mocht. Zijn mantel hing scheef, nat langs de zoom. De Wahal had hem geraakt, of regen — Quintus maakte geen onderscheid. Water was hier altijd een grens geweest, ongevoelig voor toestemming.

“Quintus,” zei de jongen. Geen rang. Geen groet.

Dat alleen al was verkeerd.

Quintus liep naar hem toe en nam het houten wastablet aan zonder iets te zeggen. Zijn duim gleed automatisch over de verzegeling. Geen Romeins merkteken. Geen stempel. Alleen een ingekraste lijn, schuin, haastig. Hij herkende het teken niet, maar zijn lichaam reageerde al vóór zijn gedachten volgden. Zijn schouders spanden zich, zijn adem werd vlak.

“Wie stuurde je?” vroeg hij.

De jongen keek langs hem heen, het lege kamp in. “Hij zei dat jij zou weten van wie het kwam.”

Dat was geen antwoord. Dat was een bevestiging.

Quintus brak het zegel niet meteen. Hij knikte slechts en wees naar een vuur dat nog smeulde bij de barakken. “Wacht daar.”

De jongen gehoorzaamde te snel. Dat maakte het erger.

Quintus draaide zich om en liep naar het hoofdkwartier. Zijn passen bleven gelijkmatig, precies afgemeten. Wie hem van een afstand zou zien, zou niets merken. Dat was altijd zijn kracht geweest. Zijn binnenkant bewaarde hij voor plekken zonder ogen.

Binnen legde hij het wastablet op tafel, tussen de kaarten. De Wahal liep er nog steeds doorheen, een donkere ader, vastgepind onder Latijnse letters. *Vahalis*. Hij keek er niet naar.

Hij verbrak het zegel.

De tekst was kort. Te kort voor geruststelling.

Hij is niet teruggekeerd.

Niet naar ons. Niet naar jullie.

Ze zeggen zijn naam anders nu.

We hebben gezien wat hij droeg.

Quintus las het nog een keer. En nog een.

Zijn hand bleef stil. Alleen zijn kaak spande zich, een fractie.

Niet: *wat hij had gedaan.*

Niet: *waar hij was.*

Maar: *wat hij droeg.*

Zijn blik gleed onwillekeurig naar de speerpunt in zijn gordel. Het staal ving het laatste licht van de dag, scherp en helder. Bataafs werk. Hij had hem gevonden. Of laten vinden — ook dat verschil was dun geworden.

Hij hoorde buiten stemmen. Zacht, ingehouden. Het kamp had nieuwe geluiden gekregen sinds het vertrek. Niet luider. Naderbij.